

Moralfilosofi

Föreläsning 4

Subjektivism & emotivism

- Enligt Rachels så är ”**grundtanken**” bakom *etisk subjektivism* att våra moraliska åsikter grundar sig på våra *känslor*
- Samt att det inte finns någonting sådant som *objektivt rätt* eller *fel*. Det finns inga moraliska *fakta*
- Enligt denna definition så är alltså subjektivism en *ontologisk position* (*nihilism* eller kanske *idealism*)

- Men Rachels går vidare och skiljer mellan två olika ”stadier” av subjektivism: (1) **enkel subjektivism** och (2) **emotivism**
- Dessa är dock *semantiska* positioner!
- Något som Rachels missar: man kan acceptera det han kallar ”grundtanken” i subjektivismen utan att vara *varken* enkel subjektivist eller emotivist (man kan t.ex. vara *misstagsteoretiker*)

Enkel subjektivism

- När en person säger att något är moraliskt rätt eller fel så säger hon därmed ingenting annat än att hon *gillar* eller *ogillar* det

Ex.

”Abort är fel” *betyder* ”Jag (talaren) ogillar abort”

- När man fäller ett moraliskt omdöme så påstår man alltså ngt om sig själv — om sitt eget *gillande* el. *ogillande*

- Det Rachels kallar enkel subjektivism kallar Bergström för ”**den självbiografiska teorin**”
- Enligt denna teori så är värdesatser *påståendesatser som handlar om talarens egna attityder*
- En värdesats är *sann* om talaren verkligen *har* attityden ifråga (och *falsk* om hon *inte* har den)
- Detta är alltså en *kognitivistisk* teori—närmare bestämt en version av *naturalismen*

- **(Semantisk) Kognitivism:** Värdesatser är *påståendesatser*. Värdeåsikter är *trosföreställningar*. De kan (språkligt sett) vara *sanna* eller *falska*
- **(Semantisk) Naturalism** (en form av kognitivism):
 - Värdesatser är påståenden om *empiriska* fakta.
 - Värdeomdömen kan testas empiriskt och vara sanna eller falska på samma vis som t.ex. vetenskapliga påståenden

- Anta att en person uppriktigt yttrar en moralisk sats: t.ex. ”Man bör ge till välgörenhet”
- Enligt den enkla subjektivismen så *påstår* (samt *tror*) hon därmed någonting *om sig själv*, nämligen *att hon har en positiv attityd* till att folk ger till välgörenhet
- Det är då ett *faktum* att personen har denna attityd. Och detta är något vi kan *testa empiriskt* (t.ex. genom att fråga personen)

- **Problem:** Den enkla subjektivismen har den lustiga konsekvensen att (så länge vi är uppriktiga) så har vi *alltid rätt* i våra värdeomdömen
- Om satsen ”Man bör ge till välgörenhet” tolkas som ett *påstående om talarens attityd* (och det är ett *faktum* att talaren *har* denna attityd) så är ju påståendet därmed *sant*!
- (Men hur går det ihop med ”grundtanken”?!)

- Bergström påpekar att även andra naturalistiska teorier som tar fasta på subjektiva reaktioner ibland räknas som subjektivistiska. T.ex. den s.k. ”demokratiska teorin”
- Den säger någonting i stil med att termen ”bra” (eller ”rätt”) betyder det samma som uttrycket ”gillas av majoriteten”
- Även här har vi att göra med någonting som kan vara sant eller falskt och som kan testas empiriskt

Emotivism

- Enligt emotivismen används värdesatser istället för att *uttrycka* känslor eller inställningar (till skillnad från att *påstå* att man har dem)
- "Abort är fel" *betyder* (något i stil med) "Abort, usch!" eller "Fy för abort!"
- "Abort, usch!" är inget *påstående* och kan inte gärna sägas vara *sant* eller *falskt*

- Till skillnad från den enkla subjektivismen så är alltså emotivismen en *icke-kognitivistisk* teori
- Värdeåsikter förstådda på detta emotivistiska vis är alltså *inställningar till något* snarare än *trosföreställningar om att något förhåller sig på ett visst sätt*
- När man gör en värdeutsaga så *påstår man ingenting*. Man *tror ingenting*. Man *tillskriver inga egenskaper till någonting* och *beskriver inga fakta*

Preskriptivismen är en annan *icke-kognitivistisk* teori som liknar emotivismen

- Enligt preskriptivismen uttrycker värdesatser *föreskrifter* eller (generella) *uppmaningar*
- En uppmaning är en sorts attityd som liknar en *order* – ”Gör X!” (T.ex. ”Gör inte abort!”)
- En order eller uppmaning kan inte vara sann eller falsk

Arg. mot emotivism 1:

”Språklig form”

- Jämför värdesatsen ”Abort är fel” med den vanliga påståendesatsen ”Tavlan är rektangulär”
- De har samma grammatiska uppbyggnad: båda tillskriver en egenskap – felhet respektive rektangularitet – till ett visst objekt, en handling respektive en tavla
- Värdesatsers språkliga form tyder alltså på att de är *påståendesatser*

Emotivistens svar:

- Den grammatiska formen är *missvisande*!
- Om man analyserar värdesatser så upptäcker man istället att denna typ av satser har en mening som inte är densamma som dess grammatiska form
- Man upptäcker att värdesatser (till skillnad från hur de *verkar* vara givet deras grammatiska form) trots allt inte är påståendesatser

Arg. mot emotivism 2:

”epistemologiska uppfattningar”

- Vi säger ofta saker som att vi anser oss veta att Hitler var en ond person, att vi tror att kvinnor själva bör få bestämma om de ska göra abort, att folk som tycker att homosexualitet är fel misstar sig, etc.
- Dessa *epistemologiska uppfattningar* i vardagsspråket tyder på att värdeutsagor kan vara *sanna* eller *falska* och att värdeåsikter är *trosföreställningar*

Arg. mot emotivism 3:

- När vi ändrat åsikt i en värdefråga så är vi ofta benägna att säga att vår tidigare åsikt var *felaktig* – att vi misstog oss
- Men om värdeåsikter är *inställningar* som emotivisten påstår så kan inte värdeåsikter vara felaktiga (då inställningar inte kan vara felaktiga)
- Emotivismen tycks således inte kunna förklara det att vi kan missta oss i värdefrågor

- En emotivist skulle kunna svara att en inställning kan vara felaktig *i den meningen att den baseras på felaktiga åsikter i sakfrågor*
- Men detta svar är kanske inte så övertygande
 - dels då det inte visar att *själva inställningen* är felaktig, och
 - dels då vi tycks kunna ha fel i värdefrågor även när vi inte har fel i relevanta sakfrågor

Vilken teori kan bäst förklara *oenighet*?

- När Ola säger ”X är fel” och Lisa säger att ”X är rätt” så skulle vi (som åhörare) anse att de är *oeniga* med varandra
- Enligt den *enkla subjektivismen* så betyder det Ola säger ”Jag (Ola) ogillar X” och det Lisa säger ”Jag (Lisa) gillar X”.
- Men då pratar de ju om helt olika saker. Och säger inte *emot* varandra!

- Ett annat sätt att säga detta på: Ola och Lisa är inte oeniga för att deras åsikter inte är *logiskt oförenliga*
- **Logiskt oförenlighet:** A och B är logiskt oförenliga om de inte vara sanna på samma gång (dvs. om A är sant så är B *inte* sant och *vice versa*)
- Men det Ola säger (att *han ogillar X*) och det Lisa säger (att *hon gillar X*) kan ju vara *sant på samma gång!*

Emotivism och oenighet:

- Enligt *emotivismen* så kan Ola och Lisa sägas vara oeniga i den bemärkelsen att de har olika inställningar gentemot samma sak (men kan inte en enkel subjektivist säga detsamma?)
- Men räcker detta för att de skall kunna sägas vara genuint oeniga?

- Vi (som åhörare) antar väl att Ola och Lisa inte bara har olika inställningar utan att de också är oeniga i en starkare bemärkelse
- Nämligen i den bemärkelsen att deras åsikter är *logiskt oförenliga*. Om den ene har rätt så har den andre fel

- Men enligt emotivismen kan inte värdeuttryck vara sanna eller falska och då kan de inte vara logiskt oförenliga *eftersom logisk oförenlighet definieras i termer av sanning*
- Kom ihåg: A och B är logiskt oförenliga om de inte kan vara sanna på samma gång (om A är sant så är B *inte* sant och vice versa)
- Alltså kan inte emotivismen *heller* förklara oenighet på ett tillfredställande sätt!

- **En bättre förklaring:** Olas omdöme ("X är fel") *tillskriver en egenskap* (felhet) till handling X medan Lisas omdöme ("X är inte fel") *förnekar* att handlingen har denna egenskap
- Eftersom en och samma handling inte både kan *ha* en egenskap och *samtidigt inte ha* samma egenskap så är Olas och Lisas omdömen *logiskt oförenliga*. Detta förklarar att Ola och Lisa är *genuint oeniga*
- Men denna förklaring är bara tillgänglig för *kognitivister* (naturalister & objektivister)!

Ytterligare ett relaterat (ev.) problem för emotivismen:

- Värdesatser tycks kunna ingå i logiskt giltiga *härledningar*
- Detta tycks förutsätta att de kan vara *sanna* eller *falska*
- Isf, så måste emotivisten förneka att värderingar kan ingå i härledningar!

- Logisk giltighet bygger på ”sanningsbevarande”: en härledning är giltig endast om det är så att om premisserna är sanna, så är slutsatsen sann.

Ex:

Premiss 1: Om Oslo är Danmarks huvudstad, så ligger Oslo i Danmark

Premiss 2: Oslo är Danmarks huvudstad

Slutsats: Alltså, Oslo ligger i Danmark

Jämför:

Premiss 1: Om det är fel att stjäla, så är det fel att stjäla bilar

Premiss 2: Det är fel att stjäla

Slutsats: Alltså, det är fel att stjäla bilar

- Den här härledningen verkar vara precis lika giltig som den förra! Den är giltig för att om premisserna är sanna så är slutsatsen sann
- Men enligt emotivismen kan ju varken premisserna eller slutsatsen vara sanna eller falska

Enligt en emotivistisk tolkning så skulle vi få ngt i likhet med följande:

Premiss 1: Om fy för stöld! så fy för bilstöld!

Premiss 2: Fy för stöld!

Slutsats: Fy för bilstöld!

Bergström anser dock att en emotivist kan klara sig undan denna invändning genom att hänvisa till den språkliga formen

Argument för emotivism:

”Korrelerande inställningar”

- Om man anser att någonting är bra, vackert, moraliskt rätt, etc. så är det i regel så att man också då har en positiv *attityd* till det man anser vara bra, rätt, etc. (och en negativ attityd till det man anser vara dåligt, fel, etc.)
- Emotivismen kan förklara detta då den identifierar värderingar med attityder

- Bergström ifrågasätter om det verkligen finns en så klar korrelation mellan värdeåsikter och inställningar/attityder – kan man t.ex. inte anse att någonting är bra utan att gilla det?

Fundera!

1. Kan man anse att en viss musik (bok, film) är bra *utan att själv gilla den*?
2. Kan man anse att någonting är beundransvärt *utan att ha en positiv inställning till det*?
3. Kan man anse att någonting är moraliskt förkastligt *utan att ha en negativ attityd gentemot det*?

Arg. för emotivism: ”Bristande konvergens”

(konvergera = närma sig varandra. Motsats: divergera)

Oenighet i värdefrågor är:

1. större än i sakfrågor
2. utbredd: folk är oeniga i värdefrågor i *hög utsträckning*, och
3. ihållande: personer som är involverade i värdedebatter *konvergerar inte* till en gemensam ståndpunkt även om de diskuterar under väldigt lång tid

- Emotivismen kan förklara att dessa tre fenomen:
- *Inställningar* varierar från person till person och mellan människor i olika kulturer, etc. i hög utsträckning och denna variation består över tid
- Så om värdeåsikter *inte är ngt annat än uttryck för inställningar* så är det ju inte så konstigt att folk inte konvergerar i värdefrågor!

- **Invändning:** Bergström menar att oenigheten (den ”bristande konvergensen”) i värdefrågor har *överdrivits*
- Vi *har* faktiskt konvergerat i många värdefrågor (t.ex. råder det idag stor enighet om att slaveri är fel)
- Sedan är det kanske så att den oenighet som fortfarande består inte är *fundamental* (utan beror på oenighet i sakfrågor eller på olika levnadsförhållanden)

- Dessutom: Det råder stor oenighet *även i sakfrågor* t.ex. inom psykologi, ekonomi och historia. Därifrån drar vi knappast slutsatsen att åsikter i dessa frågor är inställningar snarare än trosföreställningar!
- Bergström påpekar också att *även om* det är så att oenigheten är större i värdefrågor än i sakfrågor så *följer det inte* från detta att värdeåsikter är inställningar snarare än trosföreställningar

Subjektivism och goda skäl

- Rachels menar att subjektivismen står i konflikt med kravet att man måste ge *skäl* för värdeåsikter
- Om värdeåsikter inte är någonting annat än inställningar så verkar man inte kunna ge goda skäl för dem
- Anledning: man kan inte rationellt försvara en ren inställning eller attityd